

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania H.F.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w Rzeszowie

o rentę z tytułu niezdolności do pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 3 czerwca 2025 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z dnia 28 kwietnia 2022 r., sygn. akt III AUa 907/21,

I. oddała skargę kasacyjną,

II. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Warszawie na rzecz radcy prawnego A.C. kwotę 270 (dwieście siedemdziesiąt) zł, powiększoną o stawkę należnego podatku od towarów i usług, tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej, udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

Zbigniew Korzeniowski

Piotr Prusinowski

Krzysztof Staryk

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rzeszowie Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych w decyzji z 19 lutego 2020 r. nr [...], odmówił odwołującej się H.F. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Zdaniem organu rentowego, wnioskodawczyni nie udowodniła żadnych okresów ubezpieczenia w Polsce, a jak wynika z informacji ukraińskiej organizacji ubezpieczeniowej, ma ona ustalone prawo do ukraińskiej renty z tytułu niezdolności do pracy, a jej wypłata została zawieszona ze względu na wypłatę renty rodzinnej jako świadczenia korzystniejszego. Status repatrianta w takim wypadku nie daje podstaw do uwzględnienia ukraińskich okresów jako polskich okresów i finansowania przez ZUS świadczenia rentowego za okresy przyjęte do renty ukraińskiej.

W wyroku z dnia 28 kwietnia 2022 r., sygn. akt III AUa 907/21, Sąd Apelacyjny w Warszawie w sprawie z odwołania H.F. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w Rzeszowie – oddalił apelację odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 23 marca 2021 r., sygn. akt XIII U 508/20, w którym Sąd Okręgowy oddalił odwołanie H.F. od decyzji organu rentowego z dnia 19 lutego 2020 r., nr [...].

Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne ustalenia podstawy faktycznej wyroku Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którą H.F. (ur. [...] 1971 r.) od 22 lipca 2018 r. posiada obywatelstwo polskie jako repatriantka (decyzja Wojewody [...] z 28 września 2018 r.). Odwołująca się od 1 sierpnia 1990 r. do 3 września 2014 r. świadczyła pracę na Ukrainie w P. Wnioskodawczyni nie świadczyła żadnej pracy na terenie Polski i nie posiada żadnych okresów ubezpieczenia społecznego z tego tytułu. W dniu 16 listopada 2018 r. złożyła do organu rentowego – Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddziału w Warszawie wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Do wniosku dołączyła jedynie świadectwo pracy z 15 lipca 2017 r. potwierdzające okres zatrudnienia na Ukrainie. W dniu 2 stycznia 2019 r. złożyła wniosek o przyznanie emerytury-renty do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rzeszowie.

Odwołująca się ma w Ukrainie prawo do świadczenia z tytułu niepełnosprawności oraz ma przyznane świadczenie z tytułu renty rodzinnej. Zgodnie z wyborem odwołującej przyznano i wypłacono na terytorium Ukrainy

świadczenie z tytułu renty rodzinnej. Wnioskodawczyni odmówiła transferu do Polski świadczenia rentowego.

Lekarz orzecznik ZUS orzeczeniem z 15 stycznia 2020 r. stwierdził, że odwołująca się jest całkowicie niezdolna do pracy do 31 grudnia 2022 r. (data powstania tej niezdolności to okres przed 15 czerwca 2016 r.). Lekarz orzecznik ZUS orzekł także, że nie jest ona niezdolna do samodzielnej egzystencji.

Sąd pierwszej instancji przywołał regulacje zawarte w art. 6 ust. 1 pkt 9, art. 9 pkt 1, art. 57 ust. 1 i ust. 2, art. 58 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U z 2020 r., poz. 53). W ocenie Sądu pierwszej instancji celem regulacji z art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy emerytalnej było umożliwienie zaliczenia zagranicznych okresów tym repatriantom, którzy mieli przyznane świadczenie za granicą, lecz z uwagi na przesiedlenie do Polski wypłata świadczenia została zawieszona. Zgodnie z art. 9 pkt 1 powołanej ustawy, okresy te nie są uwzględniane przy ustalaniu prawa do świadczeń, jeżeli z ich tytułu wypłacane jest świadczenie z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego. Tylko odmowa przyznania prawa do świadczenia przez zagraniczną instytucję stanowi podstawę do uwzględnienia ukraińskiego okresu ubezpieczenia, jako polskiego okresu ubezpieczenia.

Z uwagi na to, że wszystkie okresy zatrudnienia odwołującej się to okresy pracy na Ukrainie w czasie, kiedy nie była obywatelką polską, należy przy analizie prawnej niniejszej sprawy zwrócić uwagę na postanowienia umowy polsko-ukraińskiej z 18 maja 2012 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. 1373). Zgodnie z preambułą tej umowy, została ona zawarta w celu uregulowania wzajemnych stosunków między oboma państwami w zakresie zabezpieczenia społecznego. Art. 2 i 3 umowy stanowią, że stosuje się ją m.in. w odniesieniu do rent z tytułu niezdolności do pracy i rent rodzinnych do osób, które podlegały lub podlegają ustawodawstwu jednej lub obu Umawiających się Stron. Zgodnie z art. 12 ust. 1 ww. umowy, jeżeli ustawodawstwo jednej Umawiającej się Strony uzależnia nabycie, zachowanie lub przywrócenie prawa do emerytury lub renty od przebycia okresów ubezpieczenia, to instytucja właściwa tej Umawiającej się Strony uwzględnia, w niezbędnym zakresie, okresy ubezpieczenia przebyte zgodnie z ustawodawstwem drugiej Umawiającej się Strony, tak jakby były okresami ubezpieczenia przebytymi zgodnie ze stosowanym

przez nią ustawodawstwem, jeżeli okresy te się nie pokrywają. Zgodnie z art. 13 ust. 1 ww. umowy, jeżeli okresy ubezpieczenia przebyte zgodnie z ustawodawstwem jednej Umawiającej się Strony są krótsze niż 12 miesięcy i na podstawie tych okresów zainteresowany nie nabywa prawa do emerytury lub renty zgodnie z tym ustawodawstwem, to instytucja właściwa tej Umawiającej się Strony nie przyznaje emerytury lub renty. Strony umowy rozróżniły emerytury z sumowaniem okresów ubezpieczenia (art. 12, określający zasady sumowania i art. 16, wskazujący na sposób obliczania świadczenia) i bez takiego sumowania (art. 15 umowy). Renty bez sumowania okresów ubezpieczenia to takie, które przyznaje się osobie spełniającej warunki niezbędne do nabycia prawa do emerytury lub renty zgodnie z ustawodawstwem jednej ze stron umowy, bez uwzględnienia okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z ustawodawstwem drugiej strony umowy. Wówczas instytucja właściwa ustala prawo i oblicza wysokość emerytury lub renty wyłącznie na podstawie okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z ustawodawstwem, które ona stosuje. Renty z sumowaniem okresów ubezpieczenia to takie, przy których ustawodawstwo jednej ze stron umowy uzależnia nabycie prawa do emerytury od przebycia okresów ubezpieczenia w takim rozmiarze, że zachodzi potrzeba ich uzupełnienia o okresy ubezpieczenia przebyte zgodnie z ustawodawstwem drugiej strony umowy (art. 12 ust. 1 i 1 umowy) lub dodatkowo o okresy ubezpieczenia przebyte w państwie trzecim (art. 12 ust. 3 umowy). Postanowienia umowy dotyczące sumowania okresów ubezpieczenia zakładają zatem, że ubezpieczony legitymuje się okresami ubezpieczenia przynajmniej w Polsce i na Ukrainie. Na taką wolę stron umowy wskazuje także art. 16 umowy, zgodnie z którym: jeżeli zgodnie z ustawodawstwem jednej z Umawiających się Stron prawo do emerytury lub renty przysługuje po zastosowaniu postanowień artykułu 12 niniejszej Umowy, instytucja właściwa tej Umawiającej się Strony ustala emeryturę lub rentę w następujący sposób: 1) oblicza teoretyczną wysokość emerytury lub renty, należną w przypadku, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia zostały przebyte zgodnie z obowiązującym ją ustawodawstwem, 2) dla określenia teoretycznej wysokości emerytury lub renty, o której mowa w punkcie 1, przy ustalaniu podstawy obliczenia uwzględniane jest wyłącznie wynagrodzenie uzyskane zgodnie z ustawodawstwem stosowanym przez instytucję właściwą oraz składki odprowadzone zgodnie z tym ustawodawstwem, 3)

na podstawie teoretycznej wysokości, o której mowa w punkcie 1 określa rzeczywistą wysokość emerytury lub renty w oparciu o proporcję okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z ustawodawstwem obowiązującym instytucję właściwą przyznającą emeryturę lub rentę do sumy wszystkich przebytych okresów ubezpieczenia. Zdaniem Sądu pierwszej instancji przy wykładni postanowień art. 12 ww. umowy tj. dotyczącej przyznania renty w Polsce na podstawie okresów składkowych osiągniętych jedynie na Ukrainie, z art. 16 tej umowy wynikałoby, że wysokość świadczenia musiałaby wynosić 0 zł, a to z uwagi na brak polskich okresów ubezpieczenia. Rozważania te przesądzają, że wobec odwołującej nie miały zastosowania postanowienia art. 12 umowy polsko-ukraińskiej. Zastosowanie takie mógłby mieć natomiast art. 15 tej umowy, wówczas jednak zachodziłaby konieczność wykazania, że odwołująca legitymuje się sumą polskich okresów składkowych i nieskładkowych, wymaganą przez art. 57 ustawy emerytalnej. Trzeba dodać, że art. 14 umowy, regulujący zrównanie faktów i zdarzeń, nie może dotyczyć zasad zaliczania okresów ubezpieczenia, te bowiem wynikają z postanowień szczegółowych art. 12, 13 (bezsprzecznie niemającego zastosowania w sprawie), 15 i 16 umowy, a dotyczy innych okoliczności, np. związanych z zajęciem ryzyka ubezpieczeniowego. Z uwagi na odesłanie z art. 15 umowy polsko-ukraińskiej zachodziła zatem potrzeba oceny, czy odwołująca legitymuje się polskimi okresami składkowymi, których odwołująca nie miała. Wprawdzie zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy emerytalnej okresami składkowymi są okresy zatrudnienia za granicą osób, które w tym czasie nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po dniu 22 lipca 1944 r. i zostały uznane za repatriantów, jednak uznaniu okresów pracy odwołującej się na Ukrainie za okresy składkowe sprzeciwia się art. 9 tej ustawy, i to niezależnie od okoliczności, czy ubezpieczona powinna być uznana za repatriantkę, czy też nie. Zgodnie bowiem z tym przepisem przy ustalaniu prawa do świadczeń okresów, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 9, nie uwzględnia się, jeżeli z ich tytułu jest wypłacane świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego. Odwołującej jest wypłacana renta rodzinna przez ukraińską instytucję ubezpieczenia społecznego na podstawie tego samego okresu zatrudnienia, na podstawie którego odwołująca zgłosiła przy przedmiotowym wniosku o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Sąd pierwszej instancji podzielił

pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 22 maja 2012 r., II UK 268/11, że pojęcie „świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej” jest pojęciem szerszym niż definiowane w tej ustawie pojęcia „renta z tytułu niezdolności do pracy” i „renta rodzinna” i obejmuje także emerytury, czyli świadczenia z ubezpieczenia społecznego wypłacane w związku z osiągnięciem określonego wieku. Oczywiste jest przy tym, że wypłacana ubezpieczonej emerytura ukraińska nie ma charakteru świadczenia z ubezpieczenia dodatkowego. Skoro tak, to okresy zatrudnienia na Ukrainie nie mogły zostać uznane za polskie okresy składkowe. Skarżąca nie legitymuje się zatem żadnymi polskimi okresami uprawniającymi do przyznania renty. Według Sądu pierwszej instancji odwołująca się nie spełnia przesłanek do przyznania jej renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd drugiej instancji – dzieląc ocenę prawną wyroku Sądu Okręgowego – stwierdził, że złożone przez odwołującą się w toku postępowania dokumenty nie dały podstaw do ustalenia, że w dacie złożenia wniosku i wydania przez organ rentowy zaskarżonej decyzji spełniała ona przesłanki do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Z materiału dowodowego zebranego w sprawie i ustaleń faktycznych wynika, że wnioskodawczyni nie posiada polskich okresów ubezpieczenia (w kontekście art. 12 umowy polsko-ukraińskiej), ani sumy polskich okresów składkowych i nieskładkowych określonych w art. 57 ustawy emerytalnej (w kontekście art. 15 umowy polsko-ukraińskiej). Pomimo zasady z art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy emerytalnej wskazującej, że okresami składkowymi są okresy zatrudnienia za granicą osób, które w tym czasie nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po dniu 22 lipca 1944 r. i zostały uznane za repatriantów, po myśli art. 9 tej ustawy, przy ustalaniu prawa do świadczeń okresów, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 9, nie uwzględnia się, jeżeli z ich tytułu jest wypłacane świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego. Jak wynika z akt sprawy, wnioskodawczyni ma ustalone prawo do ukraińskiej renty z tytułu niezdolności do pracy i ukraińskiej renty rodzinnej - oba świadczenia, jak wynika z dokumentów były ustalone przez ukraińską instytucję ubezpieczenia społecznego na podstawie tego samego okresu zatrudnienia. Wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy została zawieszona i podjęto wypłatę renty rodzinnej jako świadczenia korzystniejszego. Odwołującej się jest wypłacana renta rodzinna z

Funduszu Emerytalnego Ukrainy. Podnoszona przez pełnomocnika z urzędu, ustanowionego dla apelującej w postępowaniu apelacyjnym okoliczność, że z uwagi na sytuację wojenną odwołująca się nie otrzymuje i nie ma możliwości otrzymywania świadczenia, również nie daje podstaw do odmowy stosowania art. 9 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2022 r., poz. 504).

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego pełnomocnik odwołującej się zaskarżył skargą kasacyjną opartą na obydwu podstawach z art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

W ramach pierwszej podstawy z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zarzucił naruszenie następujących przepisów prawa materialnego:

1) art. 6 ust. 1 pkt 9 w zw. z odpowiednio stosowanym art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. art. 87 Konstytucji RP w zw. z art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przez ustalenie, iż przepisy te stanowią podstawę do uznania, że ubezpieczonej uznanej za repatriantkę nie przysługuje prawo do otrzymania renty z tytułu niezdolności do pracy na terenie Rzeczypospolitej bez względu na świadczenie przyznane poza jej terenem lub ustalenie, iż przysługujące ubezpieczonej świadczenie, bez względu na źródło jego pochodzenia nie może być niższe od renty przysługującej zgodnie z zasadami obowiązującymi na terenie Rzeczypospolitej;

2) art. 9 pkt 1, 2 i 3 w związku z odpowiednio stosowanym art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przez ustalenie, iż przepisy te stanowią podstawę do uznania, iż ubezpieczonej uznanej z repatriantką nie przysługuje prawo do otrzymania renty na terenie Rzeczypospolitej bez względu na świadczenie przyznane poza jej terenem lub ustalenie, iż przysługujące ubezpieczonej świadczenie, bez względu na źródło jego pochodzenia nie może być niższe od renty przysługującej zgodnie z zasadami obowiązującymi na terenie Rzeczypospolitej oraz określenia sposobu rozumienia zwrotu „ubezpieczenie dodatkowe” na gruncie ubezpieczeń społecznych międzynarodowych - w sprawie ubezpieczonej - Republiki Ukrainy;

3) art. 10, art. 12, art. 13 ust. 2, 14, 15 i 16 umowy polsko-ukraińskiej z 18 maja 2012 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. 1373) w związku z art. 6 ust. 1 pkt 9 w związku z art. 57 ust. 1 i 2 i art. 58 oraz odpowiednio stosowanym art. 95 ust. 1 ustawy o

emeryturach i rentach z FUS i art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i art. 4 ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz.U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1118) przez ustalenie, iż przepisy te stanowią podstawę do uznania, że ubezpieczonej uznanej za repatriantkę nie przysługuje prawo do otrzymania renty z tytułu niezdolności do pracy na terenie Rzeczypospolitej bez względu na świadczenie przyznane poza jej terenem lub ustalenie, iż przysługujące ubezpieczonej świadczenie, bez względu na źródło jego pochodzenia nie może być niższe od renty przysługującej zgodnie z zasadami obowiązującymi na terenie Rzeczypospolitej, bowiem ustawodawstwo Rzeczypospolitej przewiduje dla repatriantów zrównanie ich pracy wymaganej w rozumieniu wymogów systemu ubezpieczeń społecznych wykonanej za zagranicą z pracą w Polsce o ile powrócili do Ojczyzny i od okresów tych zależne są świadczenia;

4) art. 10, art. 12, art. 13 ust. 2, 14, 15 i 16 umowy polsko-ukraińskiej z 18 maja 2012 r. w zw. z art. 9 ust. 1 pkt 9 w zw. z art. 57 ust. 1 i 2 i art. 58 oraz odpowiednio stosowanym art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i art. 4 ustawy o repatriacji przez ustalenie, iż przepisy te stanowią podstawę do uznania, że ubezpieczonej uznanej za repatriantkę nie przysługuje prawo do otrzymania renty z tytułu niezdolności do pracy na terenie Rzeczypospolitej bez względu na świadczenie przyznane poza jej terenem lub ustalenie, iż przysługujące ubezpieczonej świadczenie, bez względu na źródło jego pochodzenia nie może być niższe od renty przysługującej zgodnie z zasadami obowiązującymi na terenie Rzeczypospolitej, bowiem ustawodawstwo Rzeczypospolitej przewiduje dla repatriantów zrównanie ich pracy wymaganej w rozumieniu wymogów systemu ubezpieczeń społecznych wykonanej za zagranicą z pracą w Polsce, o ile powrócili do Ojczyzny i od okresów tych zależne są świadczenia;

5) art. 9 pkt 1, 2 i 3 w związku z odpowiednio stosowanym art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka art. 4 ustawy o repatriacji (Dz.U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1118) przez ustalenie, iż przepisy te stanowią podstawę do uznania, iż ubezpieczonej uznanej za repatriantkę nie przysługuje prawo do otrzymania renty na terenie Rzeczypospolitej bez względu na świadczenie przyznane poza jej terenem lub ustalenie, iż przysługujące ubezpieczonej świadczenie, bez względu na źródło jego pochodzenia

nie może być niższe od renty przysługującej zgodnie z zasadami obowiązującymi na terenie Rzeczypospolitej oraz określenia sposobu rozumienia zwrotu „ubezpieczenie dodatkowe” na gruncie ubezpieczeń społecznych międzynarodowych - w sprawie ubezpieczonej - Republiki Ukrainy, w aspekcie Obywatelstwa Polskiego repatriowanej ubezpieczonej i ochrony jaką winna otrzymać ze strony Ojczyzny, tj. nietraktowania jej jako obywatela obcego.

W ramach podstawy procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie art. 227, art. 228 § 1 i 2, art. 230, art. 231, art. 232 *in fine*, art. 233 § 1 i 2 i 235 k.p.c. przez ustalenie, iż skarżąca w dacie złożenia wniosku pobierała świadczenie inne niż dodatkowe bez analizy tego stanu oraz nie spełniała przesłanek do nabycia rzeczowej renty oraz niezasadne przyjęcie za udowodnione, iż ubezpieczona otrzymuje świadczenie z państwa obcego pomimo faktu, iż świadczenia te z racji konfliktu na terenie Republiki Ukrainy nie są realizowane co w konsekwencji doprowadziło do naruszenia „art. 10,12,13 ust. 2,14,15 i 16 umowy polsko-ukraińskiej z 18 maja 2012 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. 1373) w zw. art. 6 ust. 1 pkt 9 w zw. z art. 57 ust. 1 i 2 i art. 58 oraz odpowiednio stosowanym art. 95 ust. 1 Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz.U. z 2020 r., poz. 53) w zw. z art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i art. 4 Ustawy z 9.11.2000 r. o repatriacji (Dz.U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1118)...”.

Strona skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi, wraz ze zobowiązaniem do orzeczenia, iż pozwany ponosi odpowiedzialność za nieustalenie prawa do świadczenia w najkrótszym możliwym terminie, a także o zasądzenie od pozwanego na rzecz ubezpieczonej kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz o orzeczenie o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniosł o oddalenie skargi kasacyjnej w całości oraz o zasądzenie od skarżącej na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Organ rentowy wskazał, że okolicznością bezsporną jest, że wnioskodawczyni ma ustalone prawo do ukraińskiej renty z tytułu niezdolności do pracy i ukraińskiej

renty rodzinnej - oba świadczenia były ustalone przez ukraińską instytucję ubezpieczenia społecznego na podstawie tego samego okresu zatrudnienia. Wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy została zawieszona i podjęto wypłatę renty rodzinnej, jako świadczenia korzystniejszego. Jak wynika z dokumentów rentowych, wnioskodawczyni jest wypłacana renta rodzinna z Funduszu Emerytalnego Ukrainy. Wnioskodawczyni nie musi osobiście odbierać świadczenia na Ukrainie, gdyż przebywa w Polsce i ma możliwość transferu świadczenia do miejsca zamieszkania w Polsce. Takie świadczenia są regularnie realizowane - wypłaty są dokonywane na polski rachunek bankowy lub za pośrednictwem poczty i stan wojny w Ukrainie nie spowodował wstrzymania wypłaty takich świadczeń. Z tego względu, podnoszona przez pełnomocnika wnioskodawczyni okoliczność, że z uwagi na sytuację wojenną wnioskodawczyni nie otrzymuje i nie ma możliwości otrzymywania świadczenia, również nie daje podstaw do odmowy stosowania art. 9 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W tych okolicznościach wnioskodawczyni nie spełnia przesłanek do przyznania jej renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona.

Odnosząc się na wstępie do zarzutów procesowych, zwrócić należy uwagę, że w myśl art. 228 § 1 k.p.c. fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. Sąd bierze je pod rozagę nawet bez powołania się na nie przez strony, natomiast § 2 tego artykułu stanowi, że nie wymagają dowodu również fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna oraz fakty znane sądowi z urzędu, jednakże sąd powinien zwrócić na nie uwagę stron.

W tym aspekcie całkowicie nieuprawnione są sugestie skargi kasacyjnej, że Sąd Apelacyjny niesłusznie przyjął za udowodnione, iż ubezpieczona otrzymuje świadczenie z państwa obcego pomimo faktu, iż świadczenia te z racji konfliktu na terenie Republiki Ukrainy nie są realizowane.

W ocenie Sądu Najwyższego, faktem notoryjnym jest rozpoczęcie obecnego etapu wojny rosyjsko-ukraińskiej (w rosyjskiej propagandzie nazywanej „specjalną

operacją wojskową”) w dniu 24 lutego 2022 r., jednak zarówno decyzja ZUS z dnia 19 lutego 2020 r., jak i wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 23 marca 2021 r., nastąpiły przed rozpoczęciem wojny, więc argumentacja skargi kasacyjnej w tej kwestii jest chybiona; również w aspekcie odpowiedzi na skargę kasacyjną, z której wynika, że wnioskodawczyni jest wypłacana renta rodzinna z Funduszu Emerytalnego Ukrainy, której nie musi osobiście odbierać na Ukrainie, gdyż przebywa w Polsce i ma możliwość transferu świadczenia do miejsca zamieszkania w Polsce. Takie świadczenia są regularnie realizowane - wypłaty są dokonywane na polski rachunek bankowy lub za pośrednictwem poczty i stan wojny w Ukrainie nie spowodował wstrzymania wypłaty takich świadczeń.

Stanowisko ZUS znajduje potwierdzenie w art. 26 umowy zawartej między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o zabezpieczeniu społecznym z dnia 18 maja 2012 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. 1373, dalej jako umowa polsko-ukraińska), który stanowi, że instytucje właściwe każdej z Umawiających się Stron wypłacają świadczenia pieniężne na mocy niniejszej umowy bezpośrednio osobom uprawnionym, zamieszkałym na terytorium drugiej Umawiającej się Strony, w walucie urzędowej swojego państwa, a w przypadku braku wymienialności tej waluty w innej walucie swobodnie wymienialnej.

Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych toczy się generalnie według zasady kontradyktoryjnego postępowania, a w nim o rodzaju i zakresie roszczenia decyduje odwołujący się. Ciężar udowodnienia twierdzeń spoczywa na tej stronie, która je zgłasza (art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.). Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprawdzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 § 1 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów. Zarzuty naruszenia art. 233 § 1 i 2 k.p.c. nie mogą być więc, co do zasady, podstawą skargi kasacyjnej. Przepis art. 233 § 1 k.p.c. nie uprawnia również do kwestionowania kompletności ustaleń faktycznych, niezbędnych dla prawidłowej subsumcji przepisów prawa materialnego. W toku postępowania przed sądami powszechnymi

strona odwołująca nie przedstawiła żadnych dowodów, że niemożliwa była realizacja prawa do renty rodzinnej przyznanej w Ukrainie.

W tym kontekście wobec nieuzasadnionych zarzutów procesowych Sąd Najwyższy związany był ustaleniem zaskarżonego wyroku, że zgodnie z wyborem odwołującej się przyznano i wypłacono na terytorium Ukrainy świadczenie z tytułu renty rodzinnej. Wnioskodawczyni odmówiła transferu do Polski świadczenia rentowego.

Odnosnie do zarzutów skargi kasacyjnej naruszenia prawa materialnego, należy przypomnieć, że istotą tej sprawy było ustalenie, czy wnioskodawczyni nabyła w Polsce prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. Skarga kasacyjna nie zarzuca natomiast w odrębnym zarzucie w sposób bezpośredni naruszenia relewantnego art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1631; dalej jako: ustawa emerytalna), który – co do zasady - stanowi, że renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki: 1) jest niezdolny do pracy; 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy; 3) niezdolność do pracy powstała w wymaganych okresach, albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

In casum H.F. urodziła się [...] 1971 r. Lekarz orzecznik ZUS stwierdził, że jej całkowita niezdolność do pracy powstała przed 15 czerwca 2016 r.

Pracowała ona od 1 sierpnia 1990 r. do 3 września 2014 r. w Ukrainie. Ma wymagany okres składkowy, ale z orzeczenia lekarza orzecznika ZUS nie wynika w sposób jednoznaczny, aby jej niezdolność do pracy powstała w okresie zatrudnienia lub w okresie 18 miesięcy po upływie tego okresu składkowego. Mimo, że było to przeszkodą do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, ZUS odmówił prawa do renty z tego względu, że wnioskodawczyni nie wykazała żadnego okresu składkowego na terenie Polski.

Ponieważ skarga kasacyjna nie zawiera adekwatnego uzasadnienia zarzutów naruszenia prawa materialnego, możliwe było odniesienie się jedynie do sformułowanych zarzutów. Stosownie do art. 6 ust. 1 ustawy emerytalnej okresami składkowymi są między innymi następujące okresy: 1) ubezpieczenia; 2) opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w wysokości określonej w przepisach o

organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, w przepisach wymienionych w art. 195 pkt 1-4 i 8, w przepisach o adwokaturze, w przepisach o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz w przepisach o pomocy społecznej; 9) zatrudnienia za granicą osób, które w tym czasie nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po dniu 22 lipca 1944 r. i zostały uznane za repatriantów.

Zgodnie z art. 9 ustawy emerytalnej przy ustalaniu prawa do świadczeń:

- 1) okresów, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 9 i ust. 2 pkt 1 lit. c oraz w art. 7 pkt 8,
- 2) okresów zatrudnienia wykonywanego na obszarze Państwa Polskiego w czasie, gdy obszar ten nie wchodził w skład Państwa Polskiego, o których mowa w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a, - nie uwzględnia się, jeżeli z ich tytułu jest wypłacane świadczenie rentowe z instytucji zagranicznej inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego.

Zdaniem Sądu Najwyższego, szczególny status ubezpieczonej, która jest repatriantem, stwarzał możliwość uwzględnienia jej przy ustalaniu prawa do świadczeń okresów zatrudnienia za granicą jako okresów składkowych, co wynika wprost z art. 6 ust. 1 pkt 9 w związku z art. 9 pkt 1 ustawy emerytalnej. W ustawie tej ustawodawca zdecydował bowiem, że ze względów aksjologicznych w przypadku pewnych grup podmiotów, mimo braku wniesienia do systemu składki ubezpieczeniowej, okresy aktywności zawodowej przebyte w innym kraju, z tytułu których odprowadzano składki, będą mogły być potraktowane jako okresy składkowe. Taką grupę stanowią właśnie między innymi repatrianci, w przypadku których uwzględniono ich szczególną sytuację wynikającą z warunkowanych historycznie przesunięć granic po II wojnie światowej (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 maja 2012 r., SK 17/09, OTK-A 2012, Nr 5, poz. 53 oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2008 r., I UZP 6/08, OSNP 2009 nr 9-10, poz. 120).

W ocenie Sądu Najwyższego, zawarte w art. 9 *in fine* ustawy emerytalnej określenie „świadczenie inne niż renta z ubezpieczenia dodatkowego” dotyczy świadczenia z powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego, które ma charakter podstawowy, główny. W takim ujęciu, „dodatkowe świadczenie” wiązać należałoby z ponadstandardowym, fakultatywnym ubezpieczeniem społecznym.

Z konstatacji tych wynika, że z perspektywy prawa polskiego renta rodzinna nie stanowi renty „z ubezpieczenia dodatkowego”, gdyż jest jednym ze świadczeń z

ubezpieczenia społecznego o podstawowym charakterze; świadczeniem wypłacanym po zapłaceniu, co do zasady, obligatoryjnych składek na to ubezpieczenie.

Pełnomocnik skarżącej nie wskazał w skardze kasacyjnej żadnych przepisów ukraińskiego systemu ubezpieczenia społecznego, które podważałyby ocenę przedstawioną w zaskarżonym wyroku oraz - konstatacji Sądu Najwyższego.

Stosownie do art. 8 ustawy emerytalnej, przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe.

W myśl art. 15 umowy polsko-ukraińskiej, mającego zastosowanie w niniejszej sprawie, jeżeli osoba spełnia warunki niezbędne do nabycia prawa do emerytury lub renty zgodnie z ustawodawstwem jednej z Umawiających się Stron, bez uwzględnienia okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z ustawodawstwem drugiej Umawiającej się Strony, to instytucja właściwa ustala prawo i oblicza wysokość emerytury lub renty wyłącznie na podstawie okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z ustawodawstwem, które ona stosuje.

Zdaniem Sądu Najwyższego, przepis ten nie sprzeciwiałby się przyznaniu ubezpieczonej prawa do polskiej renty z tytułu niezdolności do pracy tylko wtedy, gdyby nie było jej wypłacane przyznane wcześniej świadczenie ukraińskie (do którego prawo nabyła po spełnieniu warunków zgodnie z ustawodawstwem ukraińskim i bez uwzględnienia okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z ustawodawstwem drugiej Umawiającej się Strony (art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy emerytalnej w związku z art. 9 pkt 1 ustawy emerytalnej).

W ocenie Sądu Najwyższego, zgodnie z art. 9 pkt 1 ustawy emerytalnej przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie uwzględnia się okresów zatrudnienia w Ukrainie, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 9, jeżeli z ich tytułu jest ustalone prawo do świadczenia rentowego w tym państwie, a ubezpieczony odmówi transferu tego świadczenia do Polski.

Z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika, że ani nie zawieszono prawa do renty rodzinnej w związku z wyjazdem z Ukrainy, ani nie zaprzestano wypłaty tego świadczenia, a odwołująca się – mimo istnienia takiej możliwości prawnej i faktycznej – odmówiła transferu renty rodzinnej do Polski. W ocenie Sądu Najwyższego, w

takich okolicznościach sprawy nie można stwierdzić, że doszło do zaprzestania wypłaty renty rodzinnej na terytorium Ukrainy.

Potwierdza to również art. 5 ust. 1 umowy polsko-ukraińskiej, zgodnie z którym, jeżeli niniejsza Umowa nie stanowi inaczej, świadczenia przysługujące na podstawie ustawodawstwa jednej Umawiającej się Strony nie mogą ulec zmniejszeniu, zawieszeniu, uchyleniu lub wstrzymaniu z tego powodu, że uprawniony zamieszkuje na terytorium drugiej Umawiającej się Strony.

Nie był także uzasadniony zarzut naruszenia art. 95 ust. 1 ustawy emerytalnej, gdyż przepis ten ma zastosowanie tylko w przypadku zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń, natomiast *in casu* kontrowersyjne było nabycie przez wnioskodawczynię prawa tylko do jednego świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a mianowicie renty z tytułu niezdolności do pracy (w szczególności brak jest podstaw do ustalenia, że miała ona w Polsce prawo do renty rodzinnej).

Skarga kasacyjna nie zawiera też żadnej argumentacji dotyczącej naruszenia art. 87 Konstytucji RP oraz art. 22 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Wprawdzie każda osoba jako członek społeczeństwa ma prawo do zabezpieczenia społecznego, jak również jest uprawniona do urzeczywistnienia, dzięki wysiłkowi krajowemu i współpracy międzynarodowej, jej praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, niezbędnych dla jej godności oraz dla swobodnego rozwoju jej osobowości, jednak szczegółowe zasady przyznawania świadczeń regulują przepisy krajowe; w Polsce prawo do zabezpieczenia społecznego jest realizowane na różnych poziomach, między innymi w postaci zasiłków dla bezrobotnych lub zasiłków socjalnych. Renta z tytułu niezdolności do pracy jest jedną z form zabezpieczenia społecznego. Zwrócić też należy uwagę, że przyznanie wnioskodawczyni prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy przy zachowanym prawie do wypłaty (i transferu) renty rodzinnej prowadziłoby do naruszenia kardynalnej zasady równego traktowania ubezpieczonych, co stanowiłoby naruszenie art. 4 umowy polsko-ukraińskiej oraz art. 2a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2025 r., poz. 350).

Mając powyższe okoliczności na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ orzekł jak w sentencji. Natomiast o wysokości należnego pełnomocnikowi z urzędu wynagrodzenia w postępowaniu kasacyjnym orzeczono stosownie do § 15

ust. 2 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. poz. 763).

[SOP]